

Spis treści

Wprowadzenie	13
Wstęp	17
1. Trwały sens pierwszej filozofii antycznej	21
1.1. Uwagi ogólne	21
1.2. Moment poprzedzający wykształcanie się filozofii	22
1.3. Przyczyny i „punkt krytyczny” pojawienia się filozoficznego sposobu myślenia	24
1.4. Zakres zagadnień filozofii przedsokratejskiej	32
1.5. Przedsokratejskie objaśnienia państwa i prawa	40
1.6. Inspiracje wczesną filozofią antyczną	45
2. O ewolucyjnym objaśnieniu natury i kultury człowieka oraz o jego perspektywie	47
2.1. Wstęp	47
2.2. Sens koncepcji przystosowania. Wychodzenie człowieka spod rygorów ewolucji	52
2.3. Konflikt i współpraca jako uniwersalne atrybuty ludzkości. Ewolucyjny sens życia w pokoju	54
2.4. Podstawa zjawisk społeczno-kulturowych. Ewolucja socjobiologiczna. Zdolność przewidywania istotą inteligencji jednostki	56
2.5. „Zaraźliwość” uzasadnieniem działania na rzecz moralności. Podtrzymywanie normatywnego klucza moralnego w celu zapewnienia ludziom przetrwania	68
2.6. Język i inteligencja jako przyczyny rozszerzania postępu moralnego ...	70
2.7. Świadomość jako warunek ewolucji kultury ludzkiej	72
2.8. Współistnienie natury i kultury. Znaczenie kultury „cyfrowej”	76
2.9. Cywilizacyjne powody ograniczenia aktów przemocy. Państwo i sprawiedliwość	78
2.10. Ewolucyjna konieczność protekcjonizmu całości	81
3. Demokracja. Jej wartości i instytucje. Władza (wybrane zagadnienia)	85
3.1. Wstęp	85
3.2. Rozumienie demokracji. Napięcia w demokracji (uwagi ogólne)	85
3.3. Podstawy demokracji. Życzliwość powszechna jako idea kierunkowa demokracji doskonałej. Sens racjonalności	89

3.3.1.	Podstawy demokracji uzasadniające demokrację	89
3.3.2.	Wzór życzliwości powszechnej	90
3.3.3.	Racjonalność i demokracja. Racja dostateczna Kanta i Schopenhauera. Racjonalność sądenia	93
3.4.	Rozumienie wartości. Demokracja aksjologiczna	106
3.4.1.	Pojmowanie, sens, kształtowanie i porządek wartości	106
3.4.2.	Aksjologiczne podstawy demokracji jako sposobu życia	112
3.4.3.	Koncepcje solidaryzmu społecznego	113
3.4.4.	Solidarnościowy projekt demokracji Edwarda Abramowskiego ..	119
3.5.	Wartość tolerancji i sens godności. Kultura kompromisu. Życzliwość powszechna fundamentem tolerancji	120
3.5.1.	Uwaga ogólna	120
3.5.2.	Znaczenie godności dla rozumienia tolerancji	121
3.5.3.	Pojmowanie tolerancji	122
3.5.4.	Niektóre antyczne źródła tolerancji	125
3.5.5.	Przewaga naturalnej moralności nad agresywną nietolerancją wszelkich idei. Tolerancja jako zasada wizji państwa świeckiego .	133
3.5.6.	Oświeceniowa tolerancja jako prawo człowieka i obowiązek państwa	134
3.5.7.	Kultura kompromisu. Życzliwość powszechna fundamentem tolerancji	135
3.6.	Demokracja i wartości neoliberalnego kapitalizmu. Odchodzenie od neoliberalnej aksjologii	137
3.6.1.	Wartości neoliberalizmu i liberalizmu. Utopijność neoliberalizmu	137
3.6.2.	Neoliberalne manipulacje sferą publiczną i jej instytucjami. Problem nauki ekonomii	144
3.6.3.	Demokratyczne przesłanki neoliberalizmu. Skutki neoliberalnej prywatyzacji sfery publicznej. Obywatele jako wykluczeni	145
3.6.4.	Przeniesienie świata neorynków ze sfery celów w sferę narzędzi. Neoliberalna „awaria” w sferze kultury. Odejście od neoliberalnego klucza normatywnego	146
3.7.	Państwo demokratyczne i władza w ujęciu ponowoczesnym	149
3.7.1.	Projekt postmodernistyczny	149
3.7.2.	Siła władzy	151
3.7.3.	Postpolityka	152
3.8.	Lokalność i globalizacja (przestrzeń planetarna i narodowa)	155
3.9.	Tradycyjne założenie demokracji. Rządy większości i mniejszość	161
3.9.1.	Rozumienie demokracji jako systemu „rządów wielu” (większości). Wartości u podstaw ograniczeń (prawa człowieka, moralność)	161
3.9.2.	Mniejszość w demokracji (każdy może być w mniejszości)	167
3.9.3.	Rzeczywistość współczesnej demokracji – rządy mniejszości	168

3.10. Państwo demokratyczne i jego instytucje	171
3.10.1. Rozumienie i sens instytucji. Krytyka	171
3.10.2. Niektóre problemy dotyczące instytucji państwowych w warunkach tzw. postnowoczesności i władzy rynków	176
3.11. Źródła wpływu na reguły społeczne. Populistyczna i neorynkowa ustawa. Zakwestionowanie sprawiedliwości prawa	180
3.12. Władza sądowa. Wymiar sprawiedliwości. Prawnicy	182
3.13. Powszechność sądów obywatela w demokracji. Konieczność odpowiedzialnego człowieka	189
3.13.1. Uwagi wstępne	189
3.13.2. Nietzscheańskie żądanie odpowiedzialności człowieka „życia”. Autorytet sumienia	190
3.13.3. Normatywistyczna obrona humanistycznej wizji człowieka. Wartości dystansu, przejrzystości i władzy	196
3.13.4. Rzeczywistość człowieka względnie wolnego i niepewnego	200
3.13.5. Zakończenie. Uwaga o postnowoczesnej demokracji	200
4. Demokracja i gospodarka. Własność	203
4.1. Zasada wolności gospodarczej. Wolny rynek	203
4.1.1. Zasada wolności gospodarczej	203
4.1.2. Wolny rynek	204
4.2. Państwo, kapitalizm finansowy i gospodarka korporacyjna	207
4.2.1. Naruszenie równowagi między demokracją i neorynkiem	207
4.2.2. Państwo jako zakładnik kapitalizmu finansowego	208
4.2.3. Nieefektywność kapitalizmu finansowego i korporacji	210
4.2.4. Oligarchiczna globalna finansjera	212
4.2.5. Destrukcyjna nierównowaga neorynków	212
4.2.6. Problem kompromisu między wzrostem rynków a sprawami społecznymi	213
4.2.7. Wada demokratycznej nieciągłości politycznej	214
4.3. Korporacyjne kolonizowanie państw. De-demokratyzacja. Niezwiązanie neorynków umowami społecznymi i wolnościami człowieka	215
4.3.1. Korporacyjny proces de-demokratyzacji	215
4.3.2. Kolonizacja państw przez korporacje	216
4.3.3. Niezwiązanie nowego kapitalizmu globalnych rynków i globalnych korporacji umową o sprawiedliwości i wolności w państwie	217
4.3.4. Prywatyzacja funkcji państwa i jej skutek. Sposób „korporacjonizowania” aktywów państwa i wolności jego obywateli	218
4.4. Społeczna gospodarka rynkowa i jej elementy. Cecha solidarnościowa .	222
4.4.1. Uwagi ogólne	222

4.4.2.	Solidarnościowa cecha społecznej gospodarki	223
4.4.3.	Demokracja, rynek i zakwestionowanie solidarności socjalnej. Wzrost roli rynków	225
4.5.	Spółdzielczość. Przykład etycznej kooperatywy Edwarda Abramowskiego	234
4.6.	Własność i próby jej uzasadnienia	238
4.6.1.	Ogólne rozumienie własności. Spór o źródło jej pochodzenia i skutki	238
4.6.2.	Prawnnonaturalne wizje uzasadniające pochodzenie własności ...	241
4.6.3.	Konwencjonalny charakter własności. Podejście pozytywistyczne	249
4.6.4.	Liberalna wizja własności i jej konserwatywna krytyka	252
4.6.5.	Własność jako rezultat rozwoju historyczno-dziejowego	255
4.6.7.	Państwo i własność. Znaczenie własności publicznej	259
4.6.8.	Publicyzacja i prywatyzacja własności jako istota państwa. Między państwem omnipotentnym i sprywatyzowanym	263
5.	Wolność, bezpieczeństwo, sprawiedliwość w demokracji. Konieczność pokoju (uzasadnienie kantowskie)	267
5.1.	Uwagi wstępne	267
5.2.	Władza a jednostka (bezpieczeństwo albo wolność)	272
5.2.1.	Państwo jako przestrzeń wolności (i praw). Globalne „odprawianie” wolności	272
5.2.2.	Rynek strachu i problem zagrożeń wolności jednostki w demokracji	273
5.2.3.	Państwowe ograniczanie wolności jednostki. Społeczeństwo nadzorowane	276
5.2.4.	Niesprawiedliwe pozbawienie wolności	278
5.2.5.	Wolności i prawa jednostki w granicach państwa	279
5.3.	Władza sprzyjająca niepodleganiu jednostki niczyjemu panowaniu ...	280
5.4.	Fikcyjność polityczna obywatela w sytuacji władzy neoliberalnych oligarchów	282
5.5.	Konieczność pokoju i prawo gościnności	283
5.5.1.	Kantowska tradycja pokoju i prawa gościnności	283
5.5.2.	Idea wiecznego pokoju. Pokój jako konieczne zadanie rozumu ..	285
5.5.3.	Kantowska wizja gościnności jako prawa. Inspiracje	292
5.5.4.	Rozwiązywanie problemów światowych za pomocą logiki globalnego myślenia	296
6.	Równowaga, równość i demokracja	299
6.1.	Wstęp. Sens równości	299

6.2. Problem równowagi w demokracji. Nierównowaga u podstaw problemów społecznych i jednostek. Niedoskonałość mechanizmu ograniczania nierówności	300
6.3. Równość w warunkach przewagi polityki i arbitralności ustaw	307
6.4. Równość i demokracja w sytuacji przewagi gospodarki	310
6.5. Nierówność wywołana problemami światowego rynku pracy. Eksploatacja produktywnych i problem ich docenienia	311
6.6. Nierówności jako rezultat polityki państw i mechanizmu oligarchizacyjnego	313
7. Niegodziwości w państwie. Zło	319
7.1. Uwagi ogólne. Deprawacja człowieka. Źródła zła	319
7.2. Kłamstwo jako źródło zła. Problem patologicznego kłamania	323
7.2.1. Problem osłabiania wartości prawdy	323
7.2.2. Kłamstwo i wiele prawd	325
7.2.3. Kłamstwo jako mechanizm zdobywania dóbr. Nadużywanie autorytetu nauki	327
7.2.4. Kłamanie jako objaw braku odwagi i oczekiwania korzyści przez urzędników	329
7.2.5. Pobłażliwość dla kłamstwa w systemie wymiaru sprawiedliwości	329
7.3. Zło w debacie intelektualnej. Ludobójstwo jako „problem zła”. Niszczenie społecznego humanistycznego kodu normatywnego	330
7.4. Inne niegodziwości. Plotka, pomówienie w życiu politycznym. Urabianie opinii publicznej	346
7.5. Nienawiść. Źródła resentymentu. Globalne tworzenie napięć przez nowoczesność	347
7.6. Zło nihilizmu. Cynizm postnowoczesności	353
7.7. Nietolerancja. Nietolerancja w stosunku do mniejszości	355
7.8. Władza niesprawiedliwa i jej milczenie. Racjonalność niemoralna „w zły sposób”. Nieprawość i naginanie prawa. Korupcja organów państwa i bezsilność człowieka	359
7.9. Ideologia i zło. Ekonomizacja życia i neoliberalna rywalizacja. Zagubienie wartości; deprawacja neoliberalna	362
8. Wolność sprzeciwu jako tworzenie nowoczesnego <i>polis</i>	367
8.1. Uwagi wstępne	367
8.1.1. Podstawa wolności oporu. Mity „założycielskie” koncepcji	367
8.1.2. Legalny opór przeciwko rządzącej większości w demokracji	368
8.1.3. Demokracja jako podstawa sprzeciwu	369
8.2. Debata nad prawem do oporu. Przyczyny oporu	370
8.3. Pojęcia oporu i konfliktu	374

8.4. Niektóre poglądy dotyczące oporu wobec władzy i prawa. Henry David Thoreau	377
8.5. Uwarunkowania cywilnego nieposłuszeństwa. Możliwość odmowy posłuszeństwa prawu w wizji Gustawa Radbrucha	383
8.6. Godność i wolność jako materialne przesłanki oporu. Sprawiedliwość ustawy	390
8.6.1. Współczesne podejścia do oporu w liberalnej demokracji	390
8.6.2. Wolność uzasadnieniem oporu. niesprawiedliwe pozbawianie wolności. Sumienie i poczucie sprawiedliwości jako podstawy oporu	395
8.6.3. Prawo gwarantem swobody oporu. Ustawa i norma prawna. Konieczność sprawiedliwej ustawy	396
8.7. Formy oporu w państwie i przeciw prawu	399
8.7.1. Uwagi ogólne. Formy zbiorowego konfliktu o prawo. Znaczenie parlamentaryzmu	399
8.7.2. Opozycja w demokracji	402
8.8. Strajk. Strajk pracowniczy	412
8.9. Formy indywidualnego legalnego oporu. Skarga konstytucyjna	418
8.10. Zakończenie. Urynkowienie wolności jednostki jako instytucji oporu ..	419
9. Zjawisko kryzysów. Odniesienia do kryzysu z 2007 roku	427
9.1. Przyczyny, objawy i charakter kryzysu (uwagi ogólne)	427
9.1.1. Pojmowanie i mechanizm kryzysu	427
9.1.2. Źródła i symptomy kryzysu finansowo-gospodarczego	430
9.2. Najczęściej dostrzegane przyczyny i praprzyczyny kryzysu	433
9.2.1. Główne przyczyny i zjawiska współczesnego kryzysu. Rola rządów. Rewolucja dotycząca nowych usług finansowych. Nacjonalizacja długów prywatnych	433
9.2.2. Problem interwencjonizmu państwowego na rynku kredytowym i niektóre kryzysowe skutki	439
9.2.3. Polityczno-rządowe przyczyny i praprzyczyny kryzysu. Nowe fundusze inwestycyjne. XIX-wieczne źródła bankowego pieniądza bez pokrycia	440
9.3. Neoliberalne cechy kapitalizmu źródłem kryzysu	445
9.3.1. Cechy neoliberalizmu. Samonaprawa wolnego rynku czy jego samoniszcząca mechanika? Problem ekonomizacji życia	445
9.3.2. Decyzje w kapitalizmie: chaos i racjonalność. Neoliberalne zarządzanie jako źródło kryzysu. Spekulacja	453
9.3.3. Ignorancja ludzi i nieskomplikowany paradygmat zarządzania jako źródło kryzysu	456

9.3.4. Niepewność matematycznych modeli rynkowo-finansowych jako źródło kryzysu finansowego. Problem wizji racjonalnych oczekiwań	459
9.3.5. Piramida finansowa w postaci wirtualnego pieniądza. Cyberprzestrzeń jako nowy rynek. Niezdolność do sprostania globalnej grze rynkowej przez jej uczestników	464
9.4. „Ludzki” czynnik kryzysu. Etyka i kryzys. Chciwość	466
9.4.1. Kryzys kapitalistycznego etosu i jego katastrofalny wymiar ekonomiczny	466
9.4.2. Chciwość ludzka („niewidzialna ręka rynku”) elementem konstytutywnym kapitalizmu i przyczyną wykształcenia się kryzysu i jego trwałości	468
9.4.3. Destrukcja pracy i etyki. Konieczność humanizacji rynku	472
9.5. Demokracja i kryzys	473
9.5.1. Mechanizmy działania demokracji jako sprzyjające kryzysom ...	473
9.5.2. Osłabianie demokracji przez społeczeństwo rynkowe	476
9.5.3. Osłabienie tradycyjnej demokracji jako źródło i skutek kryzysu gospodarczego. Osłabienie idei postępu	478
9.5.4. Schyłek tradycyjnej demokracji europejskiej w warunkach globalizacji i europeizacji – stan „interregnum”. Demokracja ograniczona	481
9.6. Kryzys w zakresie normatywnym	484
9.6.1. Koncepcja cyklicznego rozwoju prawa próbą wyjaśnienia kryzysów prawa	484
9.6.2. Problem ograniczonych możliwości tradycyjnego modelu prawa państwowego jako mechanizmu regulacji w zglobalizowanym świecie	487
9.6.3. Kryzys rezultatem niedoskonałości normatywnych i niesprawności instytucji nadzoru. Problem odpowiedzialności przedsiębiorców	488
9.7. Niektóre filozoficzne spojrzenia na kryzys	490
9.7.1. Kryzys społeczeństwa w ujęciu teorii krytycznej. Przywrócenie równowagi między procesami systemowymi a procesami świata przeżywanego	490
9.7.2. Ponowoczesność jako wezwanie przeciwko modernistyczno-technicznemu „spustoszeniu duchowemu” ludzi. Odtworzenie sprawności moralnej	493
9.7.3. Postmodernistyczny duch jako zagrożenie dla liberalnej kapitalistycznej demokracji. Powrót do rozumu	495
9.7.4. Realizacja dążeń empatycznych ludzi jako nowa cywilizacja ..	496
9.7.5. Solidarnościowo-globalne rozwiązywanie problemów gospodarek i społeczeństw	497

9.8. Sens kryzysu. Problemy „naprawcze” i poszukiwania zrównoważeń. Zablokowanie postępu. Problem cywilizacyjny – nowy model dostarczania ludziom energii. Konieczność nadzoru nad neokapitalizmem	500
9.8.1. Charakter kryzysu – znaczenie dla środków leczniczych (uwagi dodatkowe)	500
9.8.2. Wyczerpanie warunków postępu. Nowy model dostarczania ludziom energii	503
9.8.3. Problem pokryzysowego nowego modelu wartości, w tym wyzwolenie nauki	509
9.8.4. Możliwe skutki pokryzysowej nowej cywilizacji energetycznej i aksjologicznej (uzupełnienie)	515
10. Problem granic i istoty państwa. Filozofia życia na granicy	519
10.1. Uwagi ogólne	519
10.2. Państwo jako byt ograniczony i zmienny. Przełomowy charakter zmian. Włączenie człowieka w przemianę państwowe	522
10.2.1. Ograniczoność i zmienność państwa	522
10.2.2. Przełom cywilizacyjny i państwo	523
10.2.3. Konieczność realności człowieka w nowym państwie	524
10.3. Rozumienie granic. Przykłady granic. Świadomość granic	525
10.4. Granica jako przestrzeń napięcia i porozumienia; poszukiwania języka .	529
10.4.1. „Porozumiewanie” przestrzeni na granicy	529
10.4.2. Przykłady obszarów łączących się na granicy. Filozoficzne propozycje rozwiązywania napięć na granicy. Sens autentycznego języka	531
10.5. Granica i istota. Konfliktowy charakter przekraczania granic społecznych	535
10.6. Państwo w sytuacji współczesnych zróżnicowań. Zakres państwa w warunkach cywilizacji informatycznej i rozwoju cyberprzestrzeni ...	537
10.7. Granice w warunkach globalizacji neoliberalnej. Globalny ekosystem – państwo i prawo	541
Zakończenie	549